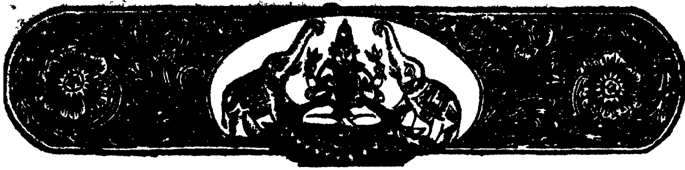

ఓమ్.

శ్రీమత్, బ్రహ్మశ్రీ బెంగుళూరు
పండిత శ్రీనివాస భాగవతస్వాములవారి
జ్ఞానవాసిష్ఠోపన్యాస సంగ్రహము

వైరాగ్యప్రకరణానుబంధము.

(ఏడవ సంచిక.)

శ్రీయుత, సి. యస్. రావుగారు యిటుల వ్రాసిరి.

ఈ దినము వుపన్యాసారంభమునకు పూర్వము సభవారినిగూర్చి శ్రీస్వాములవా రిట్లుశెప్పిరి:— ఈవైరాగ్యప్రకరణమును కొంతవరకువిని నమాత్రమున భయపడి కొందరు యిట్టివేదాంత శ్రవణమును జేయువారు శ్రవణకాలమునందున జెప్పబడు విషయముల ననుసరించి యట్టి యనుష్ఠానమునందుండిననే సార్ధకముగాని లేకున్న వ్యర్థమనియును, అట్లుండుట దుర్లభముగాన యిట్టి వేదాంత శ్రవణమును జేయుటకన్నను యేదైన మరియొక కథాశ్రవణమును జేయవచ్చుననియును, తాము అభిప్రాయపడి యట్టి యభిప్రాయమునుయితరులకు కొందరకంటించునట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. "శ్రేయాంశి బహువిఘ్నాని" యనిమంచికార్యమునకు అనేకాటంకములు గలుగును. జనులకు చక్కగ జ్ఞానోపదేశముజేయుటకు యీజ్ఞాన (యోగ) వాసిష్ఠమునకన్నను గొప్పగ్రంథము మరియొకటి లేదనియును అందరును జదివితీరవలయుననియును యిదివరకు జెప్పబడినది. ఆమాట యిప్పటికిని యెప్పటికిని సత్యమైనదియే. ఇట్టి గొప్పవిషయమును శ్రవణముజేయుట మను సత్కార్యమునకు ఆటంకములు గలుగకపోదు. కావుననే,

శ్లో॥ మనుష్యాణాం సహస్రేషు, కశ్చిద్యతతిసిద్ధయే ।
యతతామపి సిద్ధానాం, కశ్చిన్మాంవేత్తితత్త్వతః॥ ”

మనుష్యులలో వేలసంఖ్యలయందు, ఒకానొకడు మాత్రమే ఆత్మజ్ఞానసిద్ధికొఱకై ప్రయత్నముచేయుచున్నాడు, అట్లు ప్రయత్నించువారిలో నొకానొకడు మాత్రమే జ్ఞానసిద్ధిని బొందుచున్నాడు, అట్టి సిద్ధిని బొందినవారిలో నొకానొకడు మాత్రమే పరబ్రహ్మ స్వరూపమును దెలిసికొనుచున్నాడు, అని గీతలో చెప్పబడెను. పూర్వజన్మసుకృతము వలననే యీజన్మమునందు మలినవాసన బొత్తిగనశించి శుద్ధవాసనగలిగి వేదాంతశ్రవణమును జేయవలయును, బ్రహ్మజ్ఞానమును సంపాదించవలయును, మోక్షమునుపొందవలయుఅను, కోరికపుట్టును పూర్వజన్మదుష్కృతమువలన మలినవాసన యింకను వదలనివారి కట్టికోరికపుట్టదు. ఇందునకొక దృష్టాంతము— నలువురు బెస్తవాండ్లు చేపలుబట్టి పొరుగూరియం దమ్ముకొని బోవుచుండగా దారినడుమ గాడాంధకారముగ మబ్బుబట్టి బలమయిన కుంభవరుషము గురియసాగిన, ఆరాత్రి అచ్చటనున్న యొకతోటవాని యింటం బండుకొనిరి; మరుదినము భగవతార్చనకు యాతోటవాడు శేఖరించి యాయింటంబెట్టియున్న మల్లెమొల్లె చామంత్యాది పుష్పముల సువాసనకు యాబెస్తవారు సహించలేక అవస్యపడి నిద్రబట్టక తమచేపలబుట్టలనందుకొని యందున తమతలలుబెట్టికొని యాచాపలవాసనబట్టుచు సుఖముగ నిద్రజెందిరి॥ఇట్లు మలినవాసన విడువనివారికి వేదాంతశ్రవణము, అందులో వైరాగ్యప్రకరణము, మొదట విషతుల్యముగ తోచును. ఐనను తక్కిన ముముక్షు, వుత్పత్తి, స్థితి, ఉపశమ, నిర్వాణ ప్రకరణములను, అట్టి యభిప్రాయముగలవారందరును వోర్పుగలిగి సావధానచిత్తులై శ్రద్ధతో విని జ్ఞానవంతులగునట్లు భగవంతుడనుగ్రహించునుగాక యని చెప్పిరి.

అస్థిర మైనట్టియు, సుఖము లేనట్టియు, గుణరహిత మైనట్టియు, ఆయువునందును తనకు గలిగిన వైరాగ్యమునుదెలిపి, స్వామీ! శరీర,ధన, ఆయువులవలన గలిగి శత్రువువంటి మరియొక మిథ్యావస్తువు,

అహంకారము.

అహంకారమనగా అజ్ఞానమువలన, యీశరీరము స్థిరమైన దనియును. యీశరీరమునకంటె పరమైనవస్తువు వేరేమియులేదనియును, అన్నిటికి నితానే కర్తయనియును అనుకొని నేను, నేను, అనుట, అహంకారమనబడును. ఇట్టి అహంకారము అజ్ఞానమువలన వ్యర్థముగ పుట్టి వ్యర్థముగనే పెరిగి మిథ్యారూపముగనుండి శత్రువువలె నన్నుభయపెట్టినది.

"శ్లో॥ అహంకారవశాదాప, దహంకారాద్దురాధయః।
అహంకారీవశాదీహా, నాహంకారాత్పరోరిపుః॥"

అహంకారము వలననే ఆపదలుగలుగును, అహంకారము వలననే దుష్టమనోవ్యాధులు గలుగును, అహంకారమువలననే కోరికలు గలుగును. యిట్టి అహంకారమునకంటె గొప్పశత్రువులేదు. ఇట్టి అనాది శత్రువగు అహంకారమునుపొంది ఆహారమును భుజించుటలేదు, వుదకమును పానముచేయుటలేదు గావున రాజ్యభోగముల నిక నేనేమి యనుభవించుదును.

"అహంకారవశాద్యద్య, న్మయాభుక్తం హ్యాతంకృతం।
తత్తత్సర్వ మవస్త్వేవ, వస్త్వహంకారరిక్తతా॥"

అహంకారవశవర్తినై, 'నేను యేదేదిభుజించితినో, యెట్లెట్లువిహరించితినో, యేమేమిచేసితినో, అవియన్నియును అసత్యమే యగును, నిజమైనవికావు, గాన అహంకారశూన్యమే సత్యము.

అనగా అజ్ఞానమువలన శరీరాభిమానముగలిగి కేవలము శరీరపోషణార్థమై యెవరుదేనినైన భుజించుచున్నారో అదిమిథ్యాభోజనమేగాని నిజమైన భోజనముగాదు, విషతుల్యమైనది. ఎవరు ఆత్మానాత్మజ్ఞానముగలిగి "కబళే కబళే గోవిందం" అని శ్రీపెరియాళ్వార్లు చెప్పినటుల దేనినైనను భగదర్పణ పూర్వకముగ భుజించుచున్నారో యదియేనిజమైన భోజనము, అమృతతుల్యమైనది. ఇట్లే ఆకలిగొన్నవారి కన్నము బెట్టునప్పుడును భగవత్ప్రీతి కొరకేచేయవలయును. ఇందుకుపమానముగ "బైబిల్"అను క్రీస్తువేదమునందిట్లు చెప్పియున్నది. "*Give food unto the poor for the sake of the Lord withont its being meant for the poor direct.*

it is aeeepted by God and highly satis-factory to Him' భగవదర్పితముగ బీదల కన్నముపెట్టి, బీదలకొఱకు పెట్టినానని (యహంకరించి) యనుకొనకుండినయెడల, దానిని భగవంతుడతిప్రీతిగ నంగీకరించును, యని యందునకర్థము. ఇందువలన మనుజుడు తాను భుజించుటయున్ను యితరులకు భోజనముపెట్టుటయున్ను భగవదర్పణము కొఱకేయనిన్ని, జ్ఞానముగలిగినట్టిన్ని జ్ఞానములేనట్టిన్ని ప్రతిమనుజుని యందుననున్ను భగవంతుడున్నాడనిన్ని యేర్పడుచున్నది. ఇందున కనుగుణముగ, శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసగారు "*God is in all men, but all men are not in God*" అని చెప్పియున్నారు. యిందుకు భగవంతుడు అందరియందున్ను వున్నాడుగాని అందరున్ను భగవంతునియందు లేరని అర్థమగుచున్నది. అట్లనిన, భగవంతుడందరియందున్న అందరును భగవంతునియందెట్లు లేకపోదురు? అను సందేహముగలుగును. అందుకు సమాధానము యేమనగా, బ్రహ్మజ్ఞానమును సంపాదించుకొని శరీరమునకు వేరైయున్న బ్రహ్మయే సత్యము శరీరాది యెల్లవస్తువులును మిధ్యయును అస్థిరములునని తెలిసికొని బ్రహ్మస్వరూపదర్శనమును చేయుచున్నవారే భగవంతునియందున్నవారుగాని తక్కినవారు, అనగా, అజ్ఞానమునందు బడి శరీరము స్థిరమనుకొని, శరీరమునకన్న వేరుగ వుత్కృష్టమయిన వస్తువు యొకటి యున్నదని తెలిసికొనక, నేను, యను అహంకార జనిత దుఃఖములో బడి పరితపించుచుండువారు భగవంతుని యందున్నవారుగారు, కొందరిట్లు నేనునేను అనుచు, వ్యవహారమునందు మాటలాడునపుడు, నేను, అను అస్మచ్ఛబ్దార్థమును వదలి నాకన్నులు చూచినవి, నా చెవులు వినినవి, నాముక్కు ఆఘ్రాణించినది, నానోరు మాట్లాడినది, నాచేతులుచేసినవి, యనుచుండునపుడు నా, నా, అను వేరు వస్తువొకటి తనలో నున్నదని సూచించుచు ఆవస్తు విట్టిదియని యెఱుగకయేయున్నారు; అట్టివారును భగవంతునియందున్నవారుకారు; మరికొందరు అన్ని యింద్రియావయవములును చక్కగనుండియును, అహంకారము వలన సత్కర్మలజేయనివారు, యెట్లనిన.— ధనికుడైన యొకఅహంకారోన్మత్తుని వద్దకు యొకబీదవాడు పోయి, తానతి బీదవాడనియును ధర్మార్థమేమైన ద్రవ్యసహాయముజేయుమనియును స్పష్టముగ జెప్పుకొనెను; ధనికుడా బీదవానిని చక్కగచూచి వాడుచెప్పినది యంతయును వినియును తానేమి

యను బదులుజెప్పక, తనసేవకుని బిలచి, యెవరోవచ్చినాడు చూడమని యును, యేమిచెప్పుచున్నాడనియును, యేమయిన నిచ్చిపొమ్మనుమనియు ను చెప్పెను. ఇట్లు కన్నులుండియును గానక, చెవులుండియును వినక నోరుండియును మాటలాడక, చేతులుండియును సత్కర్మల దానుచేయక నుండు అహంకారులున్నా భగవంతునియందున్నవారు కారు.

కాబట్టి సమస్తకార్యములును అహంకారములేక చేయవలయును,అన గా,నేనుచేయుచున్నాను, నావలనచేయబడినది యని యనుకొనగూడదు. కొందరుమూఢులు దుష్కర్మలనుజేసి యవి భగవంతునివలన జేయింపబడి నవనియనుకొందరు,- ఒకానొక బ్రాహ్మణుడు ధాన్యము నెండబోసి కా వలిగాచియుండగా యొక యావువచ్చి యాధాన్యమును మేయుచుండెను, అప్పుడా బ్రాహ్మణుడు దన చేతనున్న కఱ్ఱతో నాయావును గొట్టగా నాదెబ్బ యాయువుపట్టున దగిలి యాయావు పడిచచ్చెను. అదిచూచి యాబ్రాహ్మణుడు కృష్ణార్పణమనుచుండెను. అది రుక్మిణీదేవికి దెలిసి దుఃఖించి, ఇదియేమి అన్యాయము యీబ్రాహ్మణుడు తానుజేసిన గోహ త్యను నీకర్పించుచున్నాడు. ఆగోహత్య నిన్నుబట్టునేమోనని భయపడుచు న్నానని దనభర్తయైన శ్రీకృష్ణపరమాత్మతో చెప్పిన ఆయనవవ్వి, మంచిది చూతమనిచెప్పి యామరునాడు కృష్ణమూర్తి యొక ముసలివానిరూపమున యాబ్రాహ్మణుని యింటికిబోయెను. అప్పుడా బ్రాహ్మణునియింట సంత ర్పణకై సమస్తపదార్థములును సిద్ధమైయుండెను. ముసలివాని వేషముతో నున్న కృష్ణుడదిజూచి యింటిలో జొరబడి యన్నియును దాకి కొన్నిటిని భక్షించెను. అంతట నాబ్రాహ్మణుడు కోపావేశముతో, బ్రాహ్మణ సంతర్పణకై యున్న పదార్థములను యిట్లుజేసితివని పైబడరాగా, కృష్ణ మూర్తి శాంతముతో యీసంతర్పణజేయువారెవరని యడిగెను. అందు కాబ్రాహ్మణు డహంకారముతో నేను చేయుచున్నానని చెప్పగా నిన్న గోవునుగొట్టి చంపి కృష్ణార్పణమని యాగోహత్యను నాపైబెట్టి, నేటి సంతర్పణమాత్రము నీవు చేయుచున్నాననెదవాయనిన, ఆబ్రాహ్మణుడు భయ లజ్జా కంపితుడై జ్ఞానోదయముగలిగి ప్రదక్షిణ నమస్కారములుజేసి నట్లు యొక కథయున్నది. అట్లుగాక,

"శ్లో॥ యత్కరోషియదశ్నాసి, యజ్జుహోషిదదాసియత్ ।
యత్తపస్యసి కౌన్తేయ, తత్కురుష్వమదర్పణం ॥"

ఎప్పుడేపదార్థములను దినినను, యేహావిస్సునువేల్చినను, యేమి దానమిచ్చినను, యేమి జపతపవ్రతాదుల నాచరించినను, అనగా, సమస్థ కార్యములును, నాకు ప్రీత్యర్థముగ జేయబడినట్లు మనస్సున నెంచికొని నాకర్పించుచుండుము, అని గీతలలో చెప్పియున్నట్లు అహంకారములేక అన్నికార్యములును జేయవలయును.

కావుననే రామచంద్రుడు అహంకారమువలన తానుచేసిన కార్యములన్నియును అసత్యములనియును అహంకారమును వదలిపెట్టిన స్థితియే సత్యమైనదనియును, యెంతవరకు అహంకారమను మేఘము పట్టుచున్నదో, అంతవరకున్నఆశయున్న పూలగుత్తి వికాసమును పొందుచున్నదని యును, అనగా అహంకారమువలన ఆశ యధికమగుచున్నదనియును, అట్లహంకారములేని వృత్తినవలంబించియున్నప్పటికిని చిత్తవిశ్రాంతిలేక చింతపడుచున్నాను. గాన విశ్వామిత్రమునీంద్రా! నాకు యేదియుక్తమైనది యోదానిని చెప్పదగునని రామచంద్రుడనెను.

"శ్లో॥ నాస్తికామసమోవ్యాధిః, నాస్తిమోహసమోరిపుః।
నాస్తిక్రోధసమోవహ్నిః, నాస్తిజ్ఞానాత్ పరంసుఖం।"

కామమునకు సమానమైన రోగమును, మోహమునకు సమానమైన శత్రువును, క్రోధమునకు సమానమైన అగ్నియును, జ్ఞానమునకు సమానమైన సుఖమును, మరియొకటి ప్రపంచమునందులేదు; గొల్ల యాపదలకును ఆలయమైనట్టిన్ని, అస్థిరమైనట్టిన్ని, లోపలనున్నట్టిన్ని, కామక్రోధాది దుర్గుణములను వృద్ధిబొందించునట్టిన్ని, యీ అహంకారము దుఃఖమయమై యున్నది,

శ్లో॥ +×+ యత్నాదహం కృతిపదం పరితోతిదుఃఖం ।
శేషేణమాంసమను, శాధి మహానుభావ॥"

అట్టియహంకారమును ప్రయత్నముతోడ వదలుచున్నాను, యికను నాకుఆత్మజ్ఞానమునుబోధింపుమని రామచంద్రుడు విశ్వామిత్రునివేడికెను. ఇట్టి మనోపరిపాకవృత్తిగల శిష్యుడున్నయెడల సద్గురువుతానై వచ్చి జ్ఞానోపదేశము చేయును.

ఇట్లు అహంకారము వలన దురాశయును వృద్ధిబొందునట్లు దేలియుచున్నది. అట్టి దురాశవలననే దనశరీరమునందే గాక యితరశరీరముల యందును అభిమానమును అందువలన ఆపదలును దుఃఖమును కలుగును. ఒక బుద్ధిమంతుడును ధనవంతుడునైన తండ్రికి యొక కొమారుడుండెను. వాడుసౌందర్యవతియైన యొక స్త్రీయందుమిక్కిలి మక్కువగలిగి దానిపక్కబాయకుండెను. ఇట్లుండవాడొకానొక యవసర కార్యార్థమై నాలుగు దినములు గ్రామాంతరము పోయియున్న సమయమున నాస్త్రీ యకస్మాత్తుగ జచ్చెను. అదివిని బుద్ధి మంతుడైన తండ్రిదానింటికిపోయి దాని తల్లికోరినంతధనమునిచ్చి దానిశవమును దీసికొనివచ్చి తనయింటి దొడ్డియందొకచోట పూడ్చియుంచెను. మరునాడు దనకొమారుడువచ్చి దానింటికిపోవుటకుఅత్యాతురముతో ప్రయత్నపడుచుండగా, తండ్రితనకొమారుని కష్టమువచ్చిమాటలయందు పరాకుబుట్టించి దొడ్డికిదీసికొనిపోయిమాటలాడుచుయిచటనే మోదుర్గంధముగ నున్నదని యాశవమున్నచోటికి దీసికొనిపోయి పైని గప్పియున్నవస్త్రమునుదీసి ముందు దానిముఖమును చూడుమని కొమారునికి చెప్పెను. వాడాముఖమునుజూచి తనప్రియసఖి చనిపోయినదని దెలిసికొని దానియందున్న ఆశచే ప్రలాపించ నారంభించెను. అంతట నాబుద్ధిమంతుడగు తండ్రికప్పియున్న వస్త్రమును కడవరకు దీసి దానికళాస్థానములన్నియును, మర్మస్థానమువరకును గనుపడునట్లు జూపి, నీవు దీసి శరీరమునందేస్థానమునకై మిక్కిలి మక్కువగలిగియుంటివో దాని నిజస్థితిని యిప్పుడు జూడుమనిజెప్పగా, యీగలు దోమలు చీమలు మొదలైనవాటిచే నావరింపబడి సహింపగూడని దుర్గంధమును గుప్పుచున్న దానిని జూచి,.. "ఎవి యనకెఱన్నం, పుఱవోయనకెఱన్నం, యిందమన్నం సరియనకెఱన్నం, పఱందో యనకెఱన్నం, తాఁళు శికఱవరి యనకెఱన్నం, పున్నాయి యనకెఱన్నం, యిన్నారుడలై, పిరియముడన్ వళర్తైన్, యిదినాల్ యన్న పేరు యనకెఱ॥" అనగా, (యీశరీరమును) అగ్నినాకనును, పురుగులు నాకనును, మన్నునాకనును,

గద్దలు నాకనుసు, నక్కలు నాకనుసు, తోడేళ్లు నాకనుసు, యిట్టిదుర్గంధము యిన శరీరమును ప్రేమతో పెంచితిని, దీనివలన నాకేమి పేరుకలదు. అనగా నాకేమి ప్రయోజనము. అని పట్టణత్తుస్వాములవారు చెప్పినట్లు, నిప్పునగాల్చుటకును, మట్టిలో పూడ్చుటకును, మృగపక్షికీటకాదుల కాహారమునకును తగినదియై తనకేమియును ప్రయోజనము లేక దుర్గంధము గొట్టుచున్న దానినిజూచి యసహ్యపడి దన కదివరకు విషయాదుల యందుండిన యాశను వదలి విసుకుజెంది దనకు శరీరముయొక్క నిజస్థితిని దెలిపిన తండ్రికి నమస్కరించి జ్ఞానముగలవాడాయెను.

ఎట్టిజ్ఞానము గలవారికైనను అహంకారమును వదలుట మహాకష్టము, కాననే, తాయుమానస్వాములవారు,-- 'యెత్తనై విధంగళ్ తాన్, కర్రానుం, కేట్రానుం, యెన్ యిదయం, వొదుంగవిల్లై, యానెనుం అగందదాన్, యెల్లాళవుం మారవిల్లై +++" యెన్నివిధములైన శాస్త్రములు చదివినను శ్రవణముజేసిననుగూడ, నామనస్సు విశ్రాంతిని బొందలేదు, నేను, నేను, అను అహంకారము, నువ్వుపోచంతయైనను తగ్గలేదు; అని చెప్పియున్నారు. ఇందుకు దృష్టాంతముగ, మహాజ్ఞానసంపన్నుడును రాజయోగియునైన జనకమహారాజు తనమిథిలాపట్టణమున నేరస్థాపనకాబడిన యొక బ్రాహ్మణుని తన రాజ్యమును వదలిపోవున ట్లాజ్ఞాపించెను. అప్పుడా బ్రాహ్మణుడు, రాజా! తమరియును రాజ్యమెంతవరకో దాని పరిమితిని నాకు దెలియజెప్పిన నేను దానికావల బోయెదనని జెప్పెను. అంతట అహంకారసూచకమయిన, నారాజ్యము, నాది, యను అస్మచ్ఛబ్దార్థకము తన మనస్సున స్ఫురించి దిగ్గునలేచి యాబ్రాహ్మణునకు నమస్కరించి మన్నించిపంపినటుల చెప్పబడియున్నది. ఇట్లెంతటి జ్ఞానవంతులకైనను అహంకారమును విడుచుట కష్టతరమగుటవలననే "యత్నాత్" ప్రయత్నముతోడ వదలుచున్నానని రామచంద్రుడనెను. ఇందువలన, విడుచుటకు సాధ్యముకాని యహంకారమును ప్రయత్నపూర్వకముగ అనగా వేదాంతశ్రవణ మననాది నిశ్చయానుష్ఠానములవలన క్రమక్రమముగ వదలిపోవునట్లు చేయవలయుననియును, అట్లు అహంకారమువదలిపోయినంతట మహాపరిపాకవృత్తిగలవాడగుననియును, అట్టి మహాపరిపాకవృత్తిగల వానికిసద్గురూపదేశమతిసులభముగ లభించుననియును దెలియవలయును.

ఓమ్.

జ్ఞానవాసిష్ఠోపన్యాస సంగ్రహము

వైరాగ్యప్రకరణానుబంధము

(ఎనిమిదవ సంచిక.)

ఇది,

శ్రీమాన్, బ్రహ్మశ్రీ బెంగుళూరు

పండిత శ్రీనివాస భాగవత స్వాములవారిచే

నుపన్యసింపబడి

శ్రీయుత సి. యస్. రావుగారిచే వ్రాయబడి

మద్రాస్

శ్రీలక్ష్మీ నృసింహ విలాస ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడెను.

4-9-14.

ఓమ్.

శ్రీమాన్, బ్రహ్మశ్రీ, బెంగుళూరు,
పండిత శ్రీనివాస భాగవతస్వాములవారి
జ్ఞానవాసిష్టోపన్యాస సంగ్రహము.

వైరాగ్యప్రకరణానుబంధము.

(ఎనిమిదవ సంచిక.)

శ్రీయుత, సి. యన్. రావుగారు యిటుల వ్రాసిరి.

నేటి యుపన్యాసారంభమున శ్రీస్వాములవారిటుల జెప్పిరి.—

శ్రీమహా విష్ణ్వవతారమూర్తియైన రాములవారి కెందు కట్టివైరాగ్యము చింతయును గలుగవలయుననియును, వసిష్టమహర్షి వచ్చి వారికట్టి విషయముల నేలబోధించవలయుననియును,కొందరకు ఆవిషయము అనుమానకరముగ దోచుచున్నట్లు దెలిసినది. ఇటులనుకొనువారెవరైనను కొందరుందురనియూహించియే యింతకు పూర్వమే, మూడవ యుపన్యాసమునందు యీవిషయమై సూచించబడినది. అచ్చుబడుచున్న ఉపన్యాస సంగ్రహమను పుస్తకము, మూడవసంచిక, 8వ పుటలోని మొదటి 16 పజ్త్తులయందు జూడవచ్చును. ఆప్రకారము సర్వజ్ఞులైన యా రామచంద్రుడును వారి కులగురువగు వసిష్టమహర్షియును, వారి స్వప్రయోజనముకొఱకో, లేక, జీవకారుణ్యముగలవారై పామరుల నుద్ధరించుటకొఱకో, యెందుకొఱకట్టిప్రసంగమును బెట్టికొనిరో, యానిజస్థితిని మనవంటివారి వూహించుటగాలకున్నను, శ్రీరామనామము పరమ పావనమైనదనియును,

"క॥ ఏపాపములైనదగం ।
బాపగలదు రామనామ, భజనపరునకుం।

పాపముగలదని పలుకుమ।
హాపాతకియఘమునడప, నదియోపదిలక్ష॥"

అని సీతారామాంజనేయ సంవాదమునందు జెప్పియున్నట్లు, రామ నామము "బ్రహ్మహత్యా, సురాపానా, హేమస్తేయ, గురువధూసంగమ" మాదిగాగల మహాపాతకములనైనను నశింపజేయునదియై యున్నను, రామనామ జపము చేయువారికి పాపముకలదని పలుకు మహాపాపియొక్క పాపమును మాత్రము యీరామనామముగూడ బోగొట్టజాలదు, అనగా నేవిధమునైనను రామకథా కాలక్షేపమును జేయువారిని ఆక్షేపించుటకన్నను యెక్కువైన మహాపాతకము ప్రపంచమునందు లేదనియును, ఆపాతకమును బోగొట్టుకొనుటకు పరిహారమేలేదనియును తాత్పర్యము. మానవజన్మమునెత్తి మృగప్రాయులై మలినమానసముగలవారికే యిట్టి యనుమానములు దోచుచుండునుగాని, శుద్ధమానసము గల ముముక్షుజనులకుదోచవు.

అహంకారమును గూడ విడిచిపెట్టు చున్నాననియును దనకు ఆత్మస్వరూపవిషయమును బోధించవలయుననియును జెప్పి పిదప,

చిత్తము.

అనగా మనస్సుఅనుదాని స్వరూపమును రామచంద్రుడు విశ్వామిత్రునితో నిట్లుజెప్పెను.

"శ్లో॥ దోషైర్జర్జరతాంయాతాం, సత్కార్యాదార్య సేవితాత్
వాతాంతఃపిచ్ఛలవవ, చ్చేతశ్చలతి చంచలం॥"

మనస్సు, రాగద్వేషాది దోషములచే చెడినదియై, ఆర్యులచేత ఆచరింపబడిన సత్కర్మలను వదలిపెట్టి, చపల వృత్తులతో పెనుగాలియందు దగులుకొన్న నెమలిరెక్క పోచవలె అల్లాడుచున్నది.

మనుజుడు భుజించెడి అన్నము మూడుభాగములు అగుచున్నది అందున నొకభాగము సాత్విక స్వభావమును జెంది అంతర్ముఖము గలది

యగుచున్నది, మరియొకభాగము శరీరముపెంచి రాజస స్వభావమును జెంది బహిర్ముఖముగలది యగుచున్నది, మూడవభాగము మలమై తమోగుణ స్వభావమునుజెంది యుంయును బహిర్ముఖము గలది యగుచున్నది. అంతర్ముఖమనగా తనలోపల తననిజస్వరూపమును జూడగల శక్తి; బహిర్ముఖమనగా బయట కనుపడు మిథ్యా ప్రపంచమునుజూచు స్వభావము; వివేకమువలన సాత్వికగుణము ననుసరించి అంతర్ముఖమునజూచినట్లయిన యీమనస్సు లేకయుండును; అవివేకమువలన రజస్తమోగుణముల ననుసరించి బహిర్ముఖమునజూచిన, యీమనస్సున్ను, దానివలన రాగద్వేషాది దోషములున్ను, అట్టి దోషములవలన అన్నిదుఃఖములులతో చపలవృత్తిని కలిగియుండును. ఇట్టి చపలముగలది గనుకనే శ్రీవివేకానందస్వాములవారు, మనస్సు (*Madened Monkey*) పిచ్చికోతివంటిదియని జెప్పిరి. మరియొక మహానుభావుడంటితోగాక, జన్మాంతరవాసనయను సురాపానము జేసి,దుస్సహవాసమను తేలుగుట్టి ఆశయను పిశాచముపట్టినటువంటి పిచ్చికోతివంటిదని జెప్పిరి.

" శ్లో॥ ఇతశ్చేతశ్చసువ్యగ్రం, వ్యర్థమేవాభిధావతి ।
దూరాద్దూరతరందీర్ఘం, గ్రామేకౌలేయకోయథా॥ "

గ్రామశునకము (నడివీధికుక్క) వలె నిలకడలేక వ్యర్థముగా యెంత దూరమయినను పరుగులిడుచుండును. మరియును అట్లు పరుగులిడినను యేమియును ప్రయోజనమునుగానదు; లోకప్పుడు అధికధనమేమైనను లభించినను, కంతలుగల పూలబుట్టలో బోసిన నీళ్లు యెంతకునునిండకనే యుండునట్లు, యీమనస్సు యెప్పటికిని పరితృప్తిని బొందదు.

"శ్లో॥ క్రూరేణజడతాంయాత, స్తృష్ణాభార్యానుగామినా ।
శవఃకౌలేయకేనేవ, బ్రహ్మన్భుక్తోస్మిచేతసా ॥ "

క్రూరమైనట్టిన్ని వివేకములేనట్టిన్ని యీమనస్సు, తృష్ణ (ఆశ) యను భార్యననుసరించి శవమును కుక్కలు దిన్నట్లు నన్ను తినివేసినది.— అనగా, సత్వగుణమననుసరించి వివేకమువలన అంతర్ముఖమున లక్ష్యము నుంచి తెన్నుతాను జెలిసికొనక, రజస్తమోగుణముల ననుసరించి యవివేకమువలన బహిర్ముఖమునజూచుచు మనస్సును కల్పించుకొని, అందువలన

సంసారాదులయందు ఆశగలిగియుండువానిని అట్టియాశననుసరించి యెంత తనను తృప్తినొందక సదా అలయుచుండు మనస్సు, దుఃఖములను కుక్కలచే దినిపించుచున్నదని తాత్పర్యము. కాబుననే శ్రీశంకర భగవత్పాదాచార్యులవారుగూడ,

"శ్లో॥ నిత్యంస్వోదరపోషణాయ, సకలానుద్దిశ్యవిత్తాశయా ।
వ్యర్థం పర్యటనంకరోమి, భవతః సేవాంనజానేవిభో॥ "

శరీరాభిమానపోషణాదిసుఖములయందలి ఆశకు లోబడి నీకు చకర్తగా దాస్యముచేయు మార్గమును దెలుసుకొనక, అనగా, ఆత్మజ్ఞానములేక, వ్యర్థముగా దిరుగుదు దినములను గడపితినిగదాయని విలపించిరి.

"శ్లో॥ అవాంతర దిశాకాయా, కాస్యైవా భ్రమణాయచ ।
తృణంచందానిలేనేవ, దూరంనీతోస్మిచేతసా॥

"శ్లో॥ పాతాళాద్గత్వతాప్పృథ్వీ, పృథ్వ్యాః పాతాళగామినా ।
కూపకాష్ఠం కుకావ్మేవ, వేష్టితోస్మికుచేతసా ॥ "

గడ్డిగాలి తృణమును పైకిదీసికొనిపోయి ఆకాశమునందు అలయించినట్లు, నన్ను కామములను యాశానమను నన్ను బహుదూరము దీసికొనిపోయి, అలసటచెట్టి, బావిలో త్రేలుచుండినబండను తేసిపోయినదారముతో బావినుంచి పైకిదీయుచున్నపుడు యీ దారము తెగి మరల నాబండను బావిలోతునబడవేసినట్లు, నన్ను మరల పాతాళమునందు బడవైచినది. అనగా, దరిద్ర్యాపేతుచే యొకవర్తకుడు లక్షాధికారిగావలయునను అత్యాశవలన యొకవ్యవహారముజేసిన, అందున చేరకీలానమువలనగాని, అగ్ని, చోరాదులవలనగాని అధికనష్టముగలిగి భిక్షాధికారియైన, అట్టివానికి ఆకాశమునుండి పాతాళమునబడినట్లేయుండునని తాత్పర్యము. (ఇట్లే, పతివ్రతయగు భార్యను వెదకివెదకి సంపాదించుకొని సంతసించుచుండు పురుషునికి అట్టిభార్య వ్యభిచారిణియైబోయినను, తపస్సుచేసి పుత్ర సంతానమునబడసి యభివృద్ధిగుచునుండు తండ్రికి పుత్రశోకము సంభవించినను, యిత్యాదిసమయములందు ఆకాశమునుండి పాతాళమునబడినట్లె ద్రోహి దుఃఖములు వృద్ధిబొందుచునుండునని యూహింపవలయును.)

"శ్లో॥ మిథ్యైవస్ఫారరూపేణ, విచారాద్విశరారుణా ।
బాలో వైతాళికేనేవ, గృహీతోస్మికుచేతసా॥"

భేతాళునివలన పసిబాలకుడు పట్టుకొనబడినట్లు, మిథ్య (వృత్తది)వైనట్టియును, విస్తారమయిన రూపముగలదిగ దోచునదియును, (ఆత్మ) విచారమువలన నశించునదియును, అకుత్సితమయిన మనస్సుచేత నేను హరింపబడితినని రామచంద్రుడు జెప్పెను.

ఇందుకు దృష్టాంతముగ. — ఒకరాజు లక్షల కొలది వెచ్చపెట్టి అద్భుతమైన నూతన దేవాలయమును గట్టించి కుంభాభిషేకమునకు (సంప్రోక్షణకు) నొకదినమునిర్ణయించియుండెను. ఆముందుదినమున ప్రాచీన దేవాలయమునందుండు దేవుడు రాజమందిరమునకు వచ్చి, రాజా! పొరుగూరియందు నాకు పరమ అంతరంగభక్తుడైన కుమ్మరవాడొక దేవాలయమును గట్టించెను. వానికోరిక ప్రకారము కర్తడ రేపటిదినము నేనుతప్పకయుండవలసియున్నందున రేపటిదినము నేనిచటనుండనుగాన నీవు, రేపు కుంభాభిషేకమును జరుపక నిలుపవలసినదని యారాజుస్వప్నమున జెప్పిపోయెను. అంతట రాజు మేల్కొని అంత వ్యయ ప్రయాసలంబడి దనచేకట్టింపబడిన దేవాలయమును దేవుడనుగ్రహములేక యెవడో కుమ్మరవాడొక కుగ్రామమునం దేదో దేవాలయము గట్టించిన దానియందనుగ్రహించినట్లు తాగనిన కల కల్లయో నిజమోయని హృదయమున ప్రాచీన దేవాలయమునకుబోయి చూడగా ఆదేవుడచట లేనందున తనకన్న కల కల్లగాదనుకొని తత్క్షణమే యాపొరుగూరికి గుఱ్ఱపుస్వారినిబోయిచూడగా యాకుమ్మరివాడు యొక చిన్న దేవాలయమును గట్టించి యందున యొక మూర్తిని ప్రతిష్ఠించి యారాధించుచుండుటజూచి వాని కెదుట నిలుచుండెను. ఆకుమ్మరీడు రాజునుజూచి, రాజా! నాకోరిక మేరకు నేడిచటికి వేంచేయుటకు నీవు రేపు చేయదలచుకొనిన కుంభాభిషేకమును నిలుపు కొమ్మని నీతో నిన్న స్వప్నమున జెప్పినట్లు దేవుడు నాతో చెప్పెను. నీవా యభిషేకమును మరల నెప్పుడు నిర్ణయించుకొంటివని యడిగెను. అందుకు రాజాశ్చర్యపడి నా దేవాలయమునకన్నను, నీ దేవాలయమున దేవుడుఅంత శ్రేష్ఠముగ యుండుటకు కారణమేమని యడిగిన, యాకుమ్మరియిట్లనెను. నా దేవాలయమునందుగబ్బిలములులేవు, నీ దేవాలయములోపదునొకంటు గబ్బిలము

బున్నవి. గాన వాటిదుర్గంధము దేవుడు సహించలేడనెను.అవగా జ్ఞానేం ద్రియములు అయిదున్ను కర్మేంద్రియములు అయిదున్ను మనస్సు వకటి న్ని చేరి, పదునొకండు గబ్బిలములనిన్ని, అవి నశించి వాటిదుర్గంధమను మలినవాసనపోయి శుద్ధవాసనగలిగినప్పుడు ఆలయము దైవనివాసయో గ్యమైయుండును, అనగా, ఆత్మవిచారముచేయువానికి మనస్సువశించి బ్రహ్మజ్ఞానముగలుగునని దెలిపెను. ఆవల నామహానుభావుడగు కుమ్మర వానియనుగ్రహమువలన యీరాజుకృతార్థుడైనట్లు చెప్పబడియున్నది.

"శ్లో॥ వహ్నేరుష్ణతరశ్చైలా, దపికష్టతరక్రమః ।
వజ్రాదపిదృఢో బ్రహ్మన్, దుర్నిగ్రహమనోగ్రహః॥"

మనస్సనెడి పెనుభూతము, అగ్నికన్నను భయంకరమైనదియై, పర్వతమునకన్నను యున్నతమైనదియై, వజ్రమునకన్నను కఠినమైనదియైయున్నది, మరియును.

సముద్రమునంతయును పానముజేయుటకును, మహామేరుపర్వతమును అడుగుతో జెలుకుటకును, దావాగ్నిని మింగుటకును, సాధ్యమగునుగాని, విషమయమగు యీమనస్సును నిగ్రహించి నిలువుటకు యెట్టివారికిని సాధ్యముగాదు. అందువలననే శ్రీ తాయుమానస్వాములవారు,

"ఆప్పాప్పికరయిన్ను, నిర్క-విల్లయో । కొడియవాల మముదాగవిల్లయో । వకర-డలిన్‌సిదువడవననిర్క-విల్లయో । వఙదరిత్తకిలకోటితాప్పాను నిలనిర్క-విల్లయో । మేరువుంతణువాహావళియవిల్లయో। సప్తమేఘం ఘగం వజ్రతరనాణయిఙశంజరిత్తుడవిల్లయో । వాప్పాదువాప్పావేయి రామసుం యామడమంగైయాఘవిల్లయో । మణిమంత్రమాడియాల్ వేండు శిత్తిఘళు లఘుమార్గత్తిల్ వకర-విల్లయో । పాప్పానయాఙమనంకువియవారు తంది రంపణ్ణువదు వుకర-రుమయో॥"

అనగా "మహా సముద్రములు కట్టలు లేక నేనిలచి యుండలేదా, విషము (హాలాహలము) భక్షించ దగియుండలేదా, చలించుచున్న సముద్రముమీద నావలు నిలచియుండలేదా, ఆకాశమునందఖిల వస్తుజాలమును క్రింద పడకుండ నిలచియుండలేదా, మేరుపర్వతము విల్లువలె వంగలేదా,

సప్తమేఘములును ఇంద్రునికి లోబడి సంచరించలేదా, దుర్జడతవలనశిలారూపమైన అహల్య మరల పాదస్పర్శవలన దన స్వరూపమును వాల్చలేదా, మణిమంత్రౌషధులవలన లోకమున సకలసిద్ధులును గలుగునట్లు జేయలేదా, (ఇట్లుండగా) చెడిపోయిన నామనస్సును నిర్మలపరచుటకు యొకయుపాయమును జూపుటకు నీకు సాధ్యముకాదా ?" యని భగవంతుని సంబోధించిచెప్పిరి. అంతటివారట్లు జెప్పియుండగా లోకమునందు తమ మనస్సును తాము స్వాధీనపరచుకొనుటకు తెలివిలేని మనుజులు, శ్రీపురంధరదాసువారు జెప్పినట్లు,

"సొన్నులు, హొన్నులు, మన్నులు, తన్నాదెన్ను, నిన్నాదెన్ను
బన్నాంకెట్టు, బళ్ళి, బళ్ళి, ఒరదే మోహావ్రా+++"

రావణ దుర్యోధనులవంటివారినిగూడ జెరిపిన, భూ, స్త్రీ, ధనాదిప్రపంచమాయలోబడి, యిదినాది, అదినాది,. యని వ్యర్థముగ వాములాడుచున్నారు.

శ్లో॥ చిత్తంకారణమర్థానాం, తస్మిన్సతిజగత్రియం ।
తస్మిన్క్షీణే జగక్షీణా, తత్సికిత్స్యం ప్రయత్నతః ॥

'మనయేవ మనుష్యాణాం । కారణంబంధమోక్షయోః' అని ఋషివరకే జప్పబడినట్లు, మనస్సే సమస్తపదార్థముల పుట్టుకకు కారణము, మనస్సువలననే మూడులోకములు వున్నట్లుదోచును, మనస్సు నశించినట్లయిన లోకములేమియును లేకపోవును, గాన మనస్సును నిగ్రహించి దానిని నశింపజేయుప్రయత్నమును అవశ్యముచేయవలయునని రామచంద్రుడు జెప్పెను. ఈప్రకారమే కబీరుదాసువారుకూడ,

"మన కోమారరకోధాయి, వ్యాస, నారద, సభ, సుఖపాయీ।
హార, మనసోముక్తి, మనసోపేర, మనసేవిషయనహీ ప్యారా॥

కామ, క్రోధ, మద, దంభచలోభా, యేసభమన కాహీపీసారా॥
మన॥ కహాత కబీరా, మనరాజీహువాతో, కామథక జలదాతా॥ మన॥"

జనన, బంధ, మోక్షములకును, కామక్రోధాదులకును మనస్సే కారణమై యున్నది, అట్టిమనస్సును యెట్టులైనను జయించవలయును అని జెప్పిరి.

మరియును పర్వతమువలన అరణ్యములు యేర్పడునట్లు మనస్సువలన అనేక సుఖదుఃఖములును పుట్టించుచున్నవి ("తసక్ష్మవివేక వశత స్తనుతాం ప్రయాతే") వివేకమువలన మనస్సును నశింవజేసి నట్లైన, సుఖదుఃఖములు సులభముగనే ఏకిపోవునని తలంచుచున్నాను, అనియిట్లు మనస్సుయొక్క స్వభావమునుగూర్చి తనయభిప్రాయమును రామచంద్రుడు జెప్పెను.

'తత్చికిత్స్యం ప్రయత్నతః' దానికి (మనస్సునకు) వైద్యకర్మచేయుటకు ప్రయత్నము చేయవలయును 'వివేకవశతాత్' వివేకమువలనయని రామచంద్రుడు చెప్పుటవలన మనుజుడు శ్రద్ధతోడ వేదాంతశ్రవణమునుజేసి సాధనచతుష్టయసంపత్తిగలవాడై, జగత్తుమిథ్య బ్రహ్మమే సత్యమని, దృఢముగ దెలిసికొని, సద్గురూపదేశమును బొంది రజస్తమోగుణాత్మక బహిర్ముఖ లక్ష్యమునువదలి మనస్సును నశింపజేసి సత్వగుణాత్మకమైన అంతర్ముఖలక్ష్యమునందు బ్రహ్మానందసుఖమును బొందవలయునని తాత్పర్యము. అట్టివారు శ్రీశంకర భగవత్పాదాచార్యులవారు జెప్పినట్లు,

"శ్లో॥ గభీరే, కాసారే, విశతివిజనే, ఘోరవిపినే, విశాలే, శైలేచ, భ్రమతి, కుసుమార్థం, జడమతిః, సమర్ప్యైకం, చేతస్సరసిజం, ముమానాథ భవతే సుఖేనావస్థాతుం జనయిహా, నజానాతికి మహో."

సులభమార్గమునెఱుగని అజ్ఞానులవలె భగవదార్చన పుష్పములకొఱకు పర్వతాంతర, కాననాంతర, తటాకాంతరములకుబోయి శ్రమపడునట్లుగాక నిర్మలమైన తమహృదయకమలములను పుష్పములనర్పించి అతి సులభముగ భగవదానుగ్రహమును బడయుటకు పాత్రులగుదురని తాత్పర్యము.